

Yüz yıldan geride kalanlar; Türk dış politikasının geleneksel unsurları Remnants of a century past; traditional elements of Turkish foreign policy

Gönderim Tarihi / Received: 30.08.2023

Ahmet ÖZKAN¹

Kabul Tarihi / Accepted: 18.10.2023

Doi: [10.31795/baunsobed.1352032](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1352032)

ÖZ: Türk Dış politikası Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze iç ve dış politik gelişmelere bağlı olarak çeşitli dönemlerde farklı dönüşümler yaşamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılından itibaren uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler Türkiye'nin izlemiş olduğu dış politikaya doğrudan etki etmiştir. Yeni bir devletin kurulması ve yeni kurulan bu devletin her alanda yeni bir yol haritası tayin etmeye çalışması etkisini dış politik alanda da göstermiştir. Ancak dış politikanın tayini sadece yeni bir devlet inşası boyutunda dizayn edilen bir görünüme sahip olmamıştır. Zira o dönem içerisinde Türkiye'nin bölgesinde ve kürede yaşanan gelişmeler uluslararası sistem içerisinde Türkiye'nin pozisyon almasını zaruri kılmıştır. Bu zaruriyet Türk dış politikasının günümüze kadar değişmeyecek olan geleneksel unsurlarının oluşmasına doğrudan etki etmiştir. Keza 1930'lu yıllarda patlak veren II. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı'nın bitimine müteakip başlayan ve 1991 yılına kadar devam eden Soğuk Savaş dönemi Türkiye'nin dış politikasını tayin etmesinde önemli bir yer tutmuştur. Nitekim bu çalışma yaşanan bu süreçlerin bir bütün olarak değerlendirilmesini ve bu değerlendirmeler yapılırken Türk dış politikasının geleneksel unsurlarının nasıl şekillendiğine dair tespitlere yer vermektedir. Son bölümde ise Türk dış politikasının geleneksel unsurlarının güncel yansımalarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk dış politikası, Denge politikası, Batıcılık

ABSTRACT: Since the foundation of the Republic, Turkish foreign policy has experienced different transformations in various periods depending on domestic and foreign political developments. Since the foundation of the Republic in 1923, developments in the international system have directly affected Turkey's foreign policy. The establishment of a new state and the efforts of this newly established state to determine a new road map in every field also had an impact on foreign policy. However, the determination of foreign policy did not only have an appearance designed in the dimension of building a new state. The developments in Turkey's region and in the global arena during that period made it necessary for Turkey to take a position in the international system. This necessity had a direct impact on the formation of the traditional elements of Turkish foreign policy, which have remained unchanged until today. Likewise, World War II, which broke out in the 1930s, and the Cold War period, which started after the end of World War II and continued until 1991, played an important role in determining Turkey's foreign policy. As a matter of fact, this study evaluates these processes as a whole and analyzes how the traditional elements of Turkish foreign policy were shaped during these evaluations. In the last section, the current reflections of the traditional elements of Turkish foreign policy are presented.

Keywords: Turkish foreign policy, Balance politics, Westernization

¹ Öğr. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/Adalet Meslek Yüksekokulu/Hukuk Bölümü, ozkan.a@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9716-2687>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Works based on the traditional elements of Turkish foreign policy have been analyzed in the literature. In particular, the studies that contain the changes and transformations in the international system in the process from the foundation of the Republic to the present day have been examined. Books, articles and papers that examine the international system on a period basis from the foundation of the Republic until 1938, the period from 1938 to 1945 when the Second World War ended, the Cold War period between 1945 and 1991, the period from 1991 to 2001 in a relatively unipolar system and the period from 2002 to the present day were analyzed. In addition, studies that examine in detail the transformation of Turkish foreign policy in the last century and the traditional elements identified and determined in connection with this transformation were analysed.

Methodology

In the study, primary and secondary sources are reviewed and the traditional elements of Turkish foreign policy are analyzed with a methodology based on analysis together with current issues. Balance politics and Westernism, which are the unchanging elements of Turkish foreign policy, were analyzed in detail and the traditional reasons for Turkish foreign policy were emphasized. Finally, the current reflections of traditional Turkish foreign policy are analyzed through concrete examples. All these analyses and examinations are discussed in this issue, which is dedicated to the centennial of the proclamation of the Republic, in order to understand the traditional elements of Turkish foreign policy and to see their current reflections. As a matter of fact, with this study, it is aimed to examine the concepts of balance politics and Westernism, which are the traditional elements of Turkish foreign policy in the last century, and to contribute to the literature.

Findings and discussion

Turkey is a geographically and geopolitically active state in the region and globally. It was built with a new system after the dissolution of the Ottoman Empire, of which it was a remnant. The state, which was systematically redesigned with the newly established Republic, has also undergone a new formation in foreign policy. However, this formation was not independent from the developments in the international system. Every crisis or rupture in the international system had a direct impact on the policy pursued by the Turkish foreign policy and was often manifested as a policy of balance. This policy of balance was usually characterized by a rapprochement with the West. In the first quarter of the 21st century, the current reflections of the traditional Turkish foreign policy continue. As a matter of fact, in 2014, Turkish foreign policy continued to pursue a policy of balance in line with its historical codes regarding the events in Ukraine and the annexation of Crimea, and did not refrain from siding with the West. On the other hand, when Russia invaded Ukraine in 2022, it did not get involved in the embargoes imposed by the West on Russia and continued its policy of balance. On the one hand, the Akkuyu Nuclear Power Plant under construction in Mersin, natural gas imports and Russian tourists' ties with Turkey are the most concrete indicators that Turkish foreign policy is carried out in this manner.

Results and recommendations

Since the foundation of the Republic, Turkish foreign policy has experienced different transformations in various periods depending on domestic and foreign political developments. Since the foundation of the Republic in 1923, developments in the international system have directly affected Turkey's foreign policy. The establishment of a new state and the efforts of this newly established state to determine a new road map in every field also had an impact on foreign policy. However, the determination of foreign policy did not only have an appearance designed in the dimension of building a new state. The developments in Turkey's region and in the global arena during that period made it necessary for Turkey to take a position in the international system. This necessity had a direct impact on the formation of the traditional elements of Turkish foreign policy, which have remained unchanged until today. Likewise, World War II, which broke out in the 1930s, and the Cold War period, which started after the end of World War II and continued until 1991, played an important role in determining Turkey's foreign policy. As a matter of fact, this study evaluates these processes as a whole and analyzes how the traditional

elements of Turkish foreign policy were shaped during these evaluations. In the last section, the current reflections of the traditional elements of Turkish foreign policy are presented.

As a matter of fact, it seems that the traditional foreign policy instruments pursued by Turkey will continue to exist. However, Turkey's stronger position politically, economically and militarily, and the fundamental changes in the structure of the international system and international institutions, particularly the United Nations Security Council, will pave the way for Turkey's policy of balance and its liberation from a Westernist perspective.

Giriş

Türk dış politikası geride kalan yüzyılda bulunduğu coğrafya ve jeopolitik dolayısıyla zorlu ve çetin yollardan geçmiş, pek çok badire atlatmıştır. Bir yandan yeni bir ulus devlet inşa etme gayreti diğer yandan inşa ettiği bu ulus devleti uluslararası alanda muteber bir konuma getirme arzusu içerisinde girmiştir. Ancak imparatorlukların sona erdiği bir dönem olan 20. yüzyılın ilk çeyreği, sadece küresel sistemde değişiklikler meydana getirmemiş, bölgesel düzeyde ve yeni kurulan devletler düzeyinde de köklü değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönem ve akabindeki süreç bir bütün olarak düşünüldüğünde iki tane cihan harbinin yaşanması ortaya çıkan tablonun şekillenmesine doğrudan etki etmiştir. Kimi devletler bu savaşlara doğrudan dahil olmuş, kimi devletler dahil olmak durumunda kalmış, kimi devletler ise savaşın bir tarafı olmamak için büyük çaba göstermiştir. Netice itibariyle devletler açısından pasif kalmak ya da aksiyon almak içerisinde buldukları sistem açısından güttükleri güç dengesinin ve denge politikasının birer yansıması olmuştur. Özellikle Türkler açısından bu konu değerlendirildiğinde I. Dünya Savaşı'na dahil olan Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştan mağlup olarak ayrıldığı ve dağılma sürecinin hızlandığı görülmektedir. Dağılma sürecinde Anadolu'ya sıkışsa da yeni bir devlet kurmayı başarabilen irade dış politikada da birtakım adımlar atmaya çalışmış ve atmaya çalıştığı bu adımlar günümüze geldiğinde Türkiye'nin o günden bugüne hiç değişmeyen geleneksel unsurları haline gelmiştir.

Türk dış politikasının geleneksel unsurlarını temel alan çalışmalar ve özellikle Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar uzanan süreçte uluslararası sistemde yaşanan değişimleri ve dönüşümleri konu edinen eserler literatür taraması yapılarak incelenmiştir. Özellikle Cumhuriyetin kuruluşundan 1938 yılına kadar olan Atatürk dönemi, 1938 yılından II. Dünya Savaşı'nın bittiği 1945 yılına kadar olan dönem, 1945 ile 1991 yılları arasında kapsayan Soğuk Savaş dönemi, 1991 yılından 2001 yılına kadar olan görece tek kutuplu sistem içerisindeki dönem ve 2002 yılından günümüze kadar olan süre zarfını inceleyen çalışmalar dönemsel olarak irdelenmiştir. Ayrıca Türk dış politikasının son yüzyılda geçirdiği dönüşüm ve bu dönüşüme bağlı olarak tespit ve tayin edilen geleneksel unsurlarını tahlil eden çalışmalar analiz edilmiştir.

Bu bağlamda çalışmada birincil ve ikincil kaynaklardan tarama yapılmış ve Türk dış politikasının geleneksel unsurları güncel meselelerle birlikte analize dayalı bir metodoloji ile irdelenmiştir. Türk dış politikasının değişmeyen ve geleneksel unsurları haline gelen 'denge siyaseti' ve 'Batıcılık' ayrıntılı olarak irdelenmiş ve Türk dış politikasının bu unsurlara nasıl haiz hale geldiğinin sebepleri üzerinde durulmuştur. Son olarak Türk dış politikasının güncel yansımalarının neler olduğu somut örnekler üzerinden incelenmiştir. Yapılan tüm bu analizler ve incelemeler Cumhuriyetin ilanının yüzüncü yılına ithafen çıkartılan bu sayıda Türk dış politikasının geleneksel unsurlarını anlamak ve güncel yansımalarını görmek adına ele alınmıştır. Nitekim bu çalışmayla birlikte son asırda Türk dış politikasının geleneksel unsurlarından denge siyaseti ve Batıcılık kavramlarının irdelenmesi ve literatüre katkı sunması amaçlanmıştır.

Dış politikada hiç değişmeyen unsurlar: Denge siyaseti ve batıcılık

Bir ülkenin dış politikası konjonktürel ve yapısal faktörlerin etkileşimi sonucunda tesis edilmektedir. Yapısal faktörler ülkenin tarihini, kimliğini ve coğrafyasını muhteva ederken konjonktürel faktörler ise dış politika karar alıcılarının özellikleri ile uluslararası ve bölgesel sistemlerdeki değişimleri ifade etmektedir. Bu değişkenler kimi zaman iç ve dış faktörler olarak tasnif edilse de bir ülkenin dış politikası bütün bu değişkenlerin etkileştiği bir ortamda şekillenmektedir (Çetinsaya, 2023: 181). Nitekim Türk dış politikasının oluşumu da tüm bu unsurların etkileşimi neticesinde şekillenmiştir. Bu değişkenlere bağlı olarak şekillenen Türk dış politikasının geçmişten günümüze temel unsurlarına bakıldığında; denge politikası, ulusal güvenlik, bağımsızlık ve tarafsızlık, kültürel bağlar, ekonomik iş birliği ve jeostratejik konum ön plana çıkmaktadır. Bu unsurlar Türk dış politikasının temelini oluşturan geleneksel faktörlerdir ve tarihsel süreç içerisinde Türk dış politikasının şekillenmesinde başat rol oynamışlardır. Ancak bu faktörler arasında denge siyaseti ve Batıcılık Türk dış politikasında hiç değişmeyen unsurlar olmasının yanı sıra üzerinde dikkatle durulması gereken başlıklardır.

Geçmiş çok eskilere dayanan "denge politikası" birbirine eşit güçleri olan devletlerin birbirlerine üstünlük kurma gayretiyle hareket ettikleri bir alanı ifade etmektedir. Zira devletlerin birbirleriyle

mücadele içerisine girmesi çoğu zaman devletlerin birbirlerine üstünlük kurma gayretinin neticesidir. Devletler kendi menfaat ve çıkarlarını korumak için güçlü olmak durumundadır. Kendi menfaatini ve çıkarlarını korumak maksadıyla hareket eden devletler cereyan eden süreç ve olaylara göre pozisyon alır ve bu pozisyonu alırken de kendi içerisinde bulunduğu tüm dengeleri göz önünde bulundurması gerekir. Keza denge politikası bazı devletler için ayakta kalabilmenin yegâne unsurudur. Bu sebeple ifade etmek gerekir ki denge politikasının dini ya da herhangi bir inanç sistemi söz konusu değildir. En azından dünya siyasi tarihi incelendiğinde bu duruma aykırı bir örnek vermek de oldukça güçtür. Uluslararası sistemde denge politikasını sağlıklı bir şekilde yürüten devletler büyük bir güç haline gelebilir. En azından bölgesinde ve kürede yaşanan gelişmelerde etkin bir pozisyon alacak söz hakkına sahip olur (İbrahimoglu, 2014: 139). Zira uluslararası sistemde devletler küresel siyasetin temel birimi olarak dünya sahnesinde yer alırlar ve birbirleri ile mücadele içerisine girerler (Heywood, 2013: 149).

Esasında denge politikasının temelinde güçlerin dağılımı vardır. Güçlerin dağılımı neticesinde pozisyon alınması “güç dengesi” kavramını da açıklamayı gerektirir. Güç dengesi kavramı üzerine birçok düşünür farklı tanımlamalar geliştirse de Ernst Haas, L. Claude, Morgenthau ve Waltz’ın yaklaşımları önemli bir yere sahiptir. Güç dengesini farklı boyutlarıyla irdelediği çalışmasında Haas bu kavramı; güç dağılımı, denge durumu, üstünlük kurma, barış ve istikrar, savaş ve istikrarsızlık, güç politikası, evrensel bir tarih yasası ve bir sistemin kendisi olarak tanımlamaktadır. Diğer taraftan Claude güç dengesini; sistem olarak, durum olarak ve politika olarak üç farklı kategoride tasnif etmiştir. Morgenthau ise güç dengesini; yaklaşık olarak eşit güç dağılımı, herhangi bir şekilde güç dağılımı, devletin gerçek ilişkileri ve devletin belirli bir amaca ulaşmak için izlediği politika olarak tanımlamıştır. Bu üç tanımlamanın dışında bir yaklaşım geliştiren ve önemli bir isim olarak karşımıza çıkan Waltz’a göre güç dengesi *bazen herhangi bir şekildeki güç dağılımını bazen de gerçek bir denge durumunu* ifade etmektedir (Arı, 2008: 286-289). Sonuç itibarıyla güç dengesinin uluslararası sistemin istikrarını korumaya yardımcı olduğu, küçük devletlerin bağımsızlıklarını muhafaza altına aldığı ve caydırıcı özelliğiyle savaşlara mani olduğu savunulmaktadır. Ancak diğer taraftan devletlerin aralarındaki dengeleri muhafaza etmek için savaşa girdikleri ve dolayısıyla izlenen denge siyasetinin uluslararası barışa hanel getirdiği ve barışın tesisine engel olduğu yönünde de tezler ortaya atılmaktadır (Keyman, 2022: 104).

Nitekim bu tanımlamalar ekseninde Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türk dış politikası, Türkiye’nin jeopolitiği ve coğrafyası dolayısıyla denge siyasetini (balance politics) temel alan bir yaklaşım sergilemesine neden olmuştur. Zira Osmanlı Devleti’nin dağılması ile birlikte büyük bir daralma ve buhran içerisinden çıkarak yeni bir devlet kuran Türkler, kendisine yönelen tehditleri bertaraf etmek yönünde dış politik kodlarını tayin etmiştir. Tayin edilen bu kod ise denge politikası olarak tezahür etmiştir. Türkiye ulusal güvenliğini tesis etmek adına kendi askerî ve ekonomik imkânlarının yeterli olmadığı durumlarda hep büyük güçler arasında denge kurmaya çalışmıştır. Kurmaya çalıştığı bu denge büyük güçler arasındaki stratejik rekabetlerden yararlanma arzusuyla tesis edilmiştir. Ortaya çıkan bu tablonun Türkiye’nin bulunduğu coğrafyadan kaynaklanan bir avantaj olduğu muhakkaktır. Nitekim II. Dünya Savaşı öncesinde Fransa ve İngiltere ile stratejik anlaşmaların imzalanması, II. Dünya Savaşı sırasında Rusya, İngiltere ve Almanya arasında dengeli bir aktif tarafsızlık izlemesi ve Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği’nden kaynaklanan tehdidi bertaraf etmek için NATO’ya katılması izlediği denge siyasetinin en bariz örneklerindedir (Oğuzlu, 2015: 241). Bu noktada ifade etmek gerekir ki Türkiye, II. Dünya Savaşı süresince sıcak çatışmaya girmemiş, savaşın gidişatını takip ederek denge politikasından ödün vermemiş ve savaşın dışında kalmayı başarmıştır (Haykır ve Aslan, 2021: 1086).

Türk dış politikasının belki de değişmeyen temel özelliği Batı’ya yönelik olmasıdır (Sarınay, 2000, s. 857). Bu yönelim Cumhuriyetin ilanından çok öncesine kadar uzanmaktadır. Zira Osmanlı İmparatorluğu’nun dağıldığı yirminci yüzyılın ilk çeyreğine kadar Osmanlı’nın Batı ile ticari, kültürel, ekonomik ve siyasal olarak yoğun bir etkileşim içerisinde olduğu bilinmektedir (Yurdusev, 2004: 1). Dolayısıyla bu bağ kopmamış Cumhuriyetin ilanından sonra da Türk dış politikasının temel unsurlarından bir tanesi Batıcılık olmuştur. Esasında Türk dış politikası açısından Batıcılık, Osmanlı İmparatorluğu’na, Lale Devrine kadar uzatılabilecek bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir (Oran, 1996: 353). Bu dönemde Osmanlı toplumundaki durağan yapının mahsurları görülmeye başlanmış ve Lale Devri’nin geleneğe karşı bir itirazdan ziyade yeniliğe olan ihtiyacın tayin edilmesi fikri olarak

belirginleşmiştir. Zira Osmanlı Devleti'nin bu süre zarfında ihmal ettiği her şey kendisine bir silah olarak sonrasında geri dönmüştür. Özellikle 15. yüzyılda İstanbul'da ilk elçilikler açılırken Osmanlı padişahları bu durumu çok önemsememişlerdir. Ancak 19. yüzyıla girerken görülmüştür ki Osmanlı siyaseti yabancı elçiliklerin siyasi oyunlar oynadığı bir alan haline gelmiştir. Dolayısıyla Osmanlı siyaseti, çareyi bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınır yenileşme ve Batılılaşma hareketleri kapsamında III. Selim'den itibaren yenileşmenin önünü açmakta bulmuştur. Bu noktada Avrupa'da ilk kez daimi elçiliklerin açılması önemlidir. Bunun yanı sıra dünyadan kopuk bir görünüme sahip olan Osmanlı dış politikası, yerini uluslararası gelişmelerin hesaba dahil edilerek adımların atıldığı *denge siyasetine* bırakmıştır. Osmanlı Devleti'nin dış politikadaki paradigmat dönüşümü 19. yüzyılda İngiliz İmparatorluğu'nun Hindistan'a ulaşan ticaret ve sömürge yollarını koruma siyasetiyle bir bütünlük arz etmiştir. Bu dönüşüm ve yeni dış politika konsepti Napolyon'un Mısır'ı işgali ile birlikte daha iyi bir şekilde anlaşılmıştır. Özellikle İngiltere'nin Osmanlı coğrafyasının jeopolitik önemini idrak etmesi bu olayla birlikte daha da görünür hale gelmiştir. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki bu zamana kadar Osmanlı dış politikasının yönü kendi gücü nispetinde hep Batı'ya dönük olmuştur (Işık, 2011: 46-49).

Şüphesiz bu yönelim stratejik olduğu kadar sosyal, kültürel, ekonomik, ideolojik ve siyasi boyutları da söz konusudur (Çetinsaya, 2023: 186). Bu sebeple Batılılaşma Batı'nın gelişmişlik düzeyine ulaşabilmek için gerçekleştirilen sosyal, siyasal ve kültürel hareketleri ifade etmek için kullanılmıştır. Özellikle on sekizinci yüzyılın başlarında ıslahat, daha sonra da tanzimat olarak adlandırılan hareketler Batıya yönelimin somut adımları olarak görülmüştür (Hanioglu, 1992: 148). Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte zirve noktasına ulaşan ve öncelikli hedefi "devleti kurtarmak" olan oluşumlardan belki de en önemlisi Batıcılık akımı olmuştur. Tıpkı diğer fikir akımlarında olduğu gibi sorunun temel kaynağı din olarak algılanmıştır. Ortaya çıkan Batıcılık ve benzeri diğer akımların birbirinden ayrıştığı nokta İslam'ı algılama biçimlerinde ve çözüm önerilerinde farklılıklar bulunmasıdır. Batıcıların yaklaşımı pozitivist anlayışa uygun olarak hareket etmek ve topyekûn bir Batılılaşma sağlamak yönünde şekillenmiştir (Taş ve Göksüçukur, 2019: 476-477). Zira Batıcılara göre Osmanlı Devleti'nin en büyük problemi Batılı olmamaktan kaynaklanmıştır. Dolayısıyla Batıcılar için tek bir kurtuluş reçetesi vardır. Bu reçete de bu yüzyılın fikir ve ihtiyaçlarına uygun medenî bir devlet ve millet haline gelebilmektir. Bu amaçlara ulaşabilmek için ise gidilmesi gereken istikamet ilmi anlamıyla *Garplılaşmaktır*. *Garplılaşma* yönünde adım atmak mecburidir. Nitekim ondan başka gidilecek bir yol ya da ikinci bir medeniyet yoktur (Akandere ve Semiz, 2013: 38-39). Zira bu anlayış ekseninde Türk dış politikasında geçmişten günümüze Batı yanlı, eşitliğe önem veren, barışçıl, mevcut statüko ve bağımsızlık konusundaki hassasiyet her daim ön planda tutulmuştur (Kantar, 2020: 164).

Dış politikada geleneksel yaklaşımın saikleri

Kurumsal, siyasal, demografik ve uluslararası alanlarda cumhuriyet ile imparatorluk arasında doğrudan bir devamlılık söz konusudur. Her ne kadar zaman zaman reddi miras söylemi ön plana çıkarılsa da bu yaklaşım retorik bir söylemden öte değildir. Zira Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğrudan devamıdır (Yurdusev, 2019). Dolayısıyla Türkiye'nin tayin etmiş olduğu dış politikanın Batı'ya yönelik olmasında birtakım tarihi mecburiyetlerin ve süreçlerin tesiri olduğunu söylemek mümkündür. Zira Türklerin Batı ile yakınlaşmasının Osmanlı dönemine kadar uzanan tarihsel bir geçmişi bulunmaktadır (Sarıay, 2000: 858). III. Selim döneminde yaşanan yenileşme hareketleri, III. Selim'den sonra tahta çıkan II. Mahmut tarafından da Batı'yı model alma biçiminde tezahür etmiştir. Özellikle II. Mahmut tarafından atılan adımlar, Batı eğitimini ve giyim tarzını model alan uygulamalarla kendisini göstermiştir. Sonrasında batılılaşma hareketi olarak kayıtlara geçen Tanzimat Fermanı'nın ilanı (1839), Islahat Fermanı'nın kabulü (1856) ve II. Meşrutiyet'in ilanı (1908) Osmanlı'nın yönünü tamamen Batı'ya döndüğünün göstergesi olmuştur (Taş ve Göksüçukur, 2019: 469-474). Bu dönemde gerçekleşen Batılılaşma hamleleri ile birlikte jeopolitik saiklerden ötürü ortaya çıkan güvenlik endişesi, Osmanlı Devleti açısından denge siyasetini gün yüzüne çıkarmıştır. Ancak her ne kadar Osmanlı devletinin dağılma sürecine girmesi ve sonrasında yaşanan Milli Mücadele dönemi siyasi ve askerî açıdan Batılı devletlere karşı bir hareket olsa da Batı'nın değerler sistemine karşı yapılmadığı iddiası mevcuttur. Bu iddiaları güçlü ve geçerli kılan ise yeni Cumhuriyetin kurulmasına müteakip yapılan inkılapların içeriğidir. Zira Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yapılan inkılaplar Türkiye'nin tercihini batılı bir devlet olma yönünde yaptığını bariz bir şekilde göstermektedir (Sarıay, 2000: 858).

Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kendisini derinden hissettirmeye başlayan Batılılaşma fikri, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yeni devletin temel referans çerçevesi olmuştur. 18. Yüzyılın ilk yarısında başlayan ve asıl olarak 19. yüzyılda gelişen Batılılaşma hareketlerinin Cumhuriyetin kuruluşuna kadar geçen süre zarfında iki temel özelliği göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki devletin korunup kollanarak ihya edilmesi, ikincisi ise başlangıçta kısmi amaçlarla ortaya çıkan ancak sonrasında topyekûn bir batılılaşma hareketi olarak tezahür etmesidir (Toker ve Tekin, 2016: 82). Bu minvalde yaşanan gelişmeler Cumhuriyetin ilanı sonrasında Türk dış politikasını belirleyici temel iç faktörlerle şekillenmiştir (Özkan, 2022: 198). Devletin resmî ideolojisi olan Kemalizm ve bu ideolojiye bağlı olarak şekillenen Batılılaşma Türk dış politikasının tayininde önemli bir rol oynamıştır (Mor, 2016: 97-121). Şüphesiz Türkiye'nin dış siyaseti ile ulus devlet olarak gelişmesi arasında devamlı ve sıkı bir ilişki söz konusu olmuştur. Zira bir ülkenin dış politikası, iç siyasetinin açık bir tezahürüdür. Bunun yanı sıra dış siyaset de doğrudan iç siyasete etki eden bir boyuta sahiptir (Karpat, 2013: 269-270).

Zira Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş tecrübesi Osmanlı subaylarında ve entelektüellerinde büyük izler bırakmıştır. Onların yaşadıkları bu tecrübe o dönem için Avrupa'da popüler durumda olan pozitivist ve rasyonalist ideolojiye yakınlaşmalarına neden olmuştur. Bu yakınlaşma ile birlikte genç Osmanlı subayları ilerlemenin tek yolunu bilim ve laikleşme olarak zihin dünyalarına yerleştirmişlerdir. Nitekim II. Meşrutiyet dönemi (1908-1918) incelendiğinde pozitivist milliyetçi İttihat ve Terakki Fırkası'nın hâkimiyeti açıkça görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu, İttihat ve Terakki'nin kontrolü altında olduğu dönemde I. Dünya Savaşı'na katılmış, I. Dünya Savaşı'nın akabinde imzalanan Sevr Antlaşması ile de işgale uğramıştır. Bu gelişmeler yaşanırken kurtuluş mücadelesine liderlik eden M. Kemal'in Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu haline gelmesi güçlü bir iktidara sahip olmasına neden olmuştur. Sosyal kimliği ve tabiiyeti açısından Müslüman, resmî dili ve millî kimliği açısından Türk, hukukî sistemi açısından Batılı ve laik, siyasi yapısı itibarıyla otoriter bir yapıya sahip olan M. Kemal'in yeni bir ulus inşa etme süreci başlamıştır. Böylece ortaya çıkan Kemalist CHP'nin güdümündeki tek parti rejimi 1950 yılına kadar devam etmiş ve içerisinde bulunduğu küresel sistemde yukarıda saydığımız çerçevede bir dış politika konsepti belirlemeye çalışmıştır (Kösebalaban, 2014: 46-47).

Cumhuriyetin ilk yıllarında hayata geçirilen Türk dış politikası, çökmüş bir imparatorluğun tarihsel mirasıyla ilgili problemlerle yüzleşmek durumunda kalmıştır. İmzalanan Sevr Antlaşması'nın yıkımı, toprak kayıpları, işgaller, özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde çıkan Kürt isyanları Cumhuriyet'in ilk kuşağının hafızalarında onulmaz izler bırakmıştır. Yaşanan tüm bu olaylar doğrudan Türk dış politikasına etki etmiş ve küresel sistemde yaşanan problemlere ya da sıkıntılara ihtiyatlı bir yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zira Cumhuriyeti kuran yeni otorite, siyasi rejim, dağılan Osmanlı İmparatorluğu'nun üzerine iddialı bir yeni ulus yaratma sürecine girişmiştir. Dış politik gelişmelerden arı bir şekilde doğrudan iç politikaya yoğunlaşmak isteyen yeni rejim 1931 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin "Yurtta sulh, cihanda sulh" mottosuyla dış politik yönelimini ortaya koymuştur. Bu yönelim kapsamında farklı bölgelerde çeşitli paktlar kurarak dünya ve bölge barışına katkı sunmak isteyen Türkiye, sonrasında var olan gerçeklerle yüzleşmek durumunda kalmıştır. Ortaya konulan bu dış politika konsepti dışarıdan gelen tehditleri bertaraf edici bir mahiyete sahip olmamıştır (Kösebalaban, 2014: 120-125). Zira II. Dünya Savaşı öncesinde Türk dış politikasına yön veren temel dışsal faktörlerden ilki İtalya'nın Akdeniz'i ve Balkanlar'ı yayılma alanı olarak seçmiş olmasıdır (Özdal ve Karaca, 2021: 225).

Nitekim Türkiye'nin coğrafi durumu, doğal kaynakları ve özellikle 1950'lerden itibaren görünürlük kazanan ekonomik kalkınması uluslararası alandaki konumunu etkileyen temel faktörler olmuştur. Ancak Türkiye'nin coğrafi açıdan -Rusya dışında- hem Avrupa'da hem de Asya'da toprağı bulunması, güneydoğu Avrupa, Doğu Akdeniz, Orta Doğu'nun kuzey kesimleri ve eski SSCB'nin güney bölgelerine yönelik izlediği siyaset, hem bölge ülkelerine müdahaleye hem de Türkiye'ye müdahale edilmesine uygun bir zemin hazırlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın başlamasından itibaren dünyada nükleer silahların ve hava silahlarının artış göstermesi Türkiye'nin elini zayıflatan hususlar olsa da yaşanan bu gelişmeler Türkiye'nin stratejik önemine engel olamamıştır. Zira Türk topraklarında hava üslerine sahip olmak ve savaş zamanlarında kara unsurlarını bu alanda kullanabilmek Balkanlarda, Kafkasya'da, Kuzey Afrika'da ve Orta Doğu'da ciddi avantajları da beraberinde getirmiştir. Özetle

Türkiye'nin jeopolitiği, uluslararası sistemdekini ağırlığına önemli katkılar sunmuştur (Hale, 2021: 20-21).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ve SSCB'nin dağıldığı 1991 yılına kadar devam eden Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin SSCB tehdidini derinden hissetmesi Batı Blokuna dahil olmasını kaçınılmaz kılmıştır. O dönem içerisinde Türkiye'nin *yurtta sulh, cihanda sulh* söylemiyle dünya ölçeğinde yaşanan gelişmelere kayıtsız kalma çabası ve var olan tehditlerden uzak durma gayreti sonuç vermemiştir. Zira Rusların boğazlar üzerinde hâkimiyet kurma isteği, SSCB'nin Avrasya derinliğindeki coğrafi konumu ve jeopolitik emelleri Türkiye'yi doğrudan tehdit eden konular olmuştur (Fazla, 2022: 462). Özellikle kendisini uluslararası alanda oldukça yalnız hisseden Türkiye, 1945'lerin sonlarından başlayarak Stalin'in Boğazlar'da üs ve Kuzeydoğu Anadolu'da toprak talebiyle mücadele etmek durumunda kalmıştır (Karpat, 2013: 271). SSCB'nin Boğazları elde ederek Türkiye üzerinde hâkimiyet kurma olasılığı ve isteği açıkça görülmüştür. Bu gelişmeler Türkiye'nin NATO'ya üyeliğini beraberinde getirmiştir (Hale, 2021: 129-130). Ancak bu noktada ifade etmek gerekir ki Türkiye'nin NATO üyeliği sadece Türkiye açısından bir kazanım olmamıştır. Batı dünyası açısından da büyük kazanımların elde edilmesini sağlamıştır. Zira Türkiye'nin jeopolitik durumundan ve coğrafi konumundan ötürü ittifaka sağladığı destek Batı açısından büyük bir stratejik üstünlük anlamına gelmiştir. SSCB'den gelebilecek tehditlere yönelik karşı koyuşların, Batı açısından en ileride, Türkiye sınırlarından başlaması anlamına gelmiştir. Ayrıca imparatorluk geleneğine sahip olan Türklerin savaşçı ruhundan ve yeteneklerinden yararlanarak askerî gücünden faydalanmak NATO açısından büyük bir kazanç olarak görülmüştür (Fazla, 2022: 488).

1946 yılında kurulan Demokrat Parti, 1950 yılında iktidara gelmiştir. Demokrat Parti'nin darbe yoluyla iktidardan indirildiği 1960 yılına kadar Türk dış politikası Atatürk ve İnönü dönemindeki tespit edilen ve yürütülmekte olan politikaların devamı niteliğinde olmuştur (Semiz, 2013: 246-247). Her ne kadar Türkiye'nin dış politikasını eleştirerek Batı'ya karşı daha bağımsız ve tarafsız ve bir siyaset izlemesi gerektiğini savunanlar olsa da mevcut koşullarda bu pek de mümkün olmamıştır. Zira Türkiye'nin o dönem içerisinde bağımsız bir dış politika izlemesine imkân tanıyacak ekonomik ve askerî güce sahip olmadığı aşikârdır. Ne var ki Türk dış politikasındaki sükûneti tehdit eden Kıbrıs meselesinin 1970'li yıllara gelindiğinde tekrar alevlenmesi ve Kıbrıs'taki Rum idaresinin adanın tamamını ele geçirmek için Türklere yönelik başlattığı katliamlar Türkiye'nin adaya müdahalesini beraberinde getirmiştir. Bu hamleye karşılık ABD, Türkiye'ye yönelik ambargoları hayata geçirmeye başlamıştır. Adanın Türk bölümü 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti adıyla ayrı bir devlet olarak ilan edilse de onu tanıyan tek ülke Türkiye olmuştur. Esasında Türk dış politikasındaki en büyük kırılma belki de SSCB'nin dağılması olmuştur. 1991 yılında SSCB'nin dağılması ile birlikte NATO eski önemini yitirmiştir. Özellikle Kafkaslarda yaşanan Ermenistan-Azerbaycan gerilimi Türkiye'nin dış politikadaki en önemli gündem maddelerinden birisi olmuştur (Karpat, 2013: 273-278). Yine aynı şekilde 2008 yılında patlak veren Rusya-Gürcistan Savaşı, 2014 yılında Kırım'ın işgali, 2020 yılında kırk dört gün süren ve Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal altındaki topraklarını geri kazandığı Vatan Muharebesi ve 2022 yılında Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ortaya çıkması Türkiye'nin geleneksel dış politikadaki güncel yansımalarının birer analiz sahası haline gelmesine neden olmuştur.

Geleneksel dış siyasetin güncel yansımaları

21. Yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye; coğrafi, siyasi, kültürel ve ekonomik anlamda çok boyutlu jeopolitik konumu sebebiyle çok yönlü bir dış politika izleyecek güçlü bir ülke olma imkânı yakalamıştır. Zira Türkiye; Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve dahi Asya-Pasifik'e uzanabilecek siyasi ve ekonomik bir hinterlanda sahiptir. Türkiye, içinde bulunduğu bu durumun farkında olan ve bu farkındalığın büyük bir potansiyel anlamı taşıdığını idrak eden bir dış politika konseptiyle siyasetini tayin etmiştir (Sarınay, 2000: 884). Türkiye her ne kadar bu idrakle ve iradeyle dış politikasını tayin etmeye çalışsa da dünya ve bölge ölçeğinde yaşanan kimi gelişmeler dış politikada bir çıkmaz haline gelmiştir. Uluslararası arenada yaşanan gelişmeler Türk dış politikasının geleneksel unsurlarından denge siyaseti ve batıcılık yaklaşımını daha da önemli hale getirmiştir.

Zira Türkiye'nin coğrafi konumu, bölgesinde yaşanan gelişmeler, ulusal güvenliğine hâle getirecek terör tehditleri Türkiye'nin dış politikasını tayin eden önemli konular olarak ön plana çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan pek çok bölgesel ve küresel kriz Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik ve coğrafya nedeniyle doğrudan yaşanan olayların ortasında bırakmıştır. Özellikle 2001 yılında ABD'de gerçekleştirilen terör saldırısına müteakip ABD'nin Afganistan'ı ve Irak'ı işgali Türk dış politikasını doğrudan etkilemiştir. Zira ABD'nin Irak topraklarını işgal ederken bu işgali Türk topraklarını kullanarak yapmak istemesiyle gündeme gelen 1 Mart Tezkeresi Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır. Sonrasında 2004 yılında Kıbrıs meselesinin çözümüne dair yapılan ve literatüre Annan Planı Referandumu olan geçen zorlu bir süreç yaşanmıştır. 2008 yılında patlak veren Gürcistan - Rusya Savaşı'nın yıkıcı etkileri, 2010 yılında Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerini etkisi altına alan Arap Baharı'nın yaşanması, 2014 yılında Kırım'ın işgal ve ilhak edilmesi, 2020 yılında yaşanan Azerbaycan - Ermenistan Savaşındaki Türkiye'nin izlediği siyaset ve 2022 yılında başlayan Rusya - Ukrayna Savaşı Türkiye'nin bölgede ve kürede izlediği dış politikanın ne kadar önemli olduğunu tüm dünyaya göstermiştir.

Bu noktada ifade etmek gerekir ki yaşanan tüm bu olaylar Türkiye'de 2002 yılında iktidara gelen AK Parti döneminde yaşanmıştır. Esasında AK Parti dönemi Türk dış politikası, daha önceki dönemlerde olduğu gibi mevcudu koruma ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşma stratejisi üzerinden yürütülmüştür. Bu yaklaşım çerçevesinde Türkiye bir yandan bölgede ve dünyada kendi kontrolü dışında gelişen olayların ortasında kalmış, bir yandan da yukarıda ifade ettiğimiz gibi Kıbrıs sorununda çözümsüzlüğü Rum tarafına kaydırıp Batıcı bir perspektifle Avrupa Birliği hedefine kilitlenmiştir. Bu süre zarfında ABD ile bozulan ilişkileri düzelterek Rusya Federasyonu ile Karadeniz'de ve Kafkasya'da karşılıklı çıkar ilişkilerine dayanan dürüst ve samimi ilişkiler kurmayı başarabilmiştir. Buna ek olarak Rusya Federasyonu ile ticareti geliştirmiş ve enerji güvenliği alanında önemli adımlar atmıştır. Özetle Türkiye, Batıcılık yaklaşımı kapsamında reformlara ve demokratikleşmeye öncelik verirken diğer taraftan Orta Doğu ve İslam dünyasıyla kurduğu etkinliği ve bu bölgelerde yürüttüğü denge politikasını batılı ülkelere de katkı sunacak boyutta olduğunu her platformda dile getirmeye çalışmıştır (Özev, 2009).

Özellikle 2010 yılında başlayan Arap Baharı, Kuzey Afrika ülkelerini ve Orta Doğu'daki devlet yapılarını derinden etkilemiştir. Dolayısıyla yaşanan bu sarsıntı ve ülkelerdeki otorite boşluğu büyük göç hareketlerini ortaya çıkarmış ve Türkiye bu göç hareketlerine fazlaca maruz kalmıştır. Dahası istikrarsızlık merkezi haline gelen Suriye'nin PKK ve DAESH gibi terör örgütleri tarafından üs olarak tayin edilmesi Türkiye'nin dış politikasını yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur. Zira Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye'de ortaya çıkan bu tablo doğrudan Türkiye'nin ulusal güvenliğine tehdit anlamına gelmiştir. Suriye'deki terör örgütleriyle mücadele noktasında proaktif bir dış politika konsepti belirleyen Türkiye, bu konseptle bağlı olarak siyasetini yeniden dizayn etmiştir. Türkiye açısından dış politika konseptinin yeniden tayin edilmesi elbette kolay olmamıştır. Çünkü Suriye'de Rus askerinin faaliyet göstermesi, ABD'nin DAESH ile mücadele bahanesiyle PKK'nın Suriye uzantısı PYD/YPG'ye açıktan destek vermesi Türkiye'nin bu ülkelerle yürüttüğü ilişkileri yeniden gözden geçirmesine zaruri hale getirmiştir. Dolayısıyla Türkiye, bugüne kadar yürütmüş olduğu denge politikasını daha hassas bir şekilde yürütmek durumunda kalmıştır.

Yine aynı şekilde Türkiye'nin 2020 yılında kırk dört gün süren Vatan Muharebesi'nde kayıtsız şartsız dost ve kardeş ülke Azerbaycan'ın yanında yer alması; Rusya'nın ve İran'ın Ermenistan'a verdiği desteği boşa çıkarmıştır. Elbette bu durum sadece Türkiye'nin denge politikası gütmesi neticesinde ortaya çıkmış bir durum değildir. Türkiye'nin savunma sanayinde yaptığı atılımlar, bölgesel bir güç odağı haline dönüşmesi ve son dönemde Türk dış politikasında yürütülen aktif politika etkili olmuştur (Özkan, 2023: 96). Pek çok meselede Batı dünyası karşısında Rusya'nın yanında yer alarak denge politikası yürüten Türkiye, Azerbaycan konusundaki kararlı duruşu sayesinde Rusya'nın hamle yapması noktasında ön alıcı bir diplomatik ilişki geliştirmiştir.

Ayrıca Rusya ile Ukrayna arasında 2022 yılında başlayan savaş sadece bölge ülkelerini değil tüm dünyayı derinden etkilemiştir. Bu savaşın etkileri tahıl deposu olan Ukrayna'dan dünyaya tahıl akışının sağlanmasına engel olmuş ve bu krizin çözümü büyük öneme sahip olmuştur. Hatırlatmak gerekir ki uluslararası ilişkilerde denge politikasını başarılı yürütebilmenin diğer bir aracı hakemliktir (İbrahimoglu, 2014: 143). Tam da bu noktada Türkiye dünya açısından tahıl krizi olarak literatüre geçen

problemin aşılması ve Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşı sona erdirmek için devreye girmiştir. Zira Türkiye erdemli ve insan odaklı götüğü dış politikayla hem bölgesel hem de küresel sorunlarda çözüm odaklı bir siyaset izlemiştir (Güney, 2023: 42). Şüphesiz bu savaşın uzaması, yayılması ve derinleşmesinin küresel bir felakete yol açacağı muhakkaktır. Son tahlilde Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan savaş, iki devlet arasında yaşanan bir savaş olmaktan öte Rusya ile Batı arasında yeni bir denge ve müzakere arayışının yansıması olmuştur. Burada Türkiye'nin yürütmüş olduğu diplomasi ve her iki devletle kurduğu sağlıklı iletişim tahıl krizinin aşılmasını beraberinde getirmiştir (Kalın, 2023: 16).

Türkiye dış politikada izlediği denge siyasetini başarılı bir şekilde sürdürmeye devam etmektedir ve dahası bunu başarmak zorundadır. Türkiye'nin son yirmi yıl içerisinde Batı ile ilişkilerinde ciddi bir değişim olduğu açıktır. Türkiye izlemeye çalıştığı bağımsız politika ve denge politikası izleme çabasında olduğu için ABD ve Avrupa ülkeleriyle sorun yaşamıştır. Özellikle Rusya – Ukrayna Savaşı sonrasında Batı'nın Rusya'ya yaptırımlar uygulaması ve Türkiye'nin de bu yaptırımlara dahil olmasının istenmesi Türkiye tarafından müspet karşılanmamıştır. Dolayısıyla bu durum Türkiye ile Batı arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Aynı şekilde Türkiye, Rusya konusunda da dış politikada köklü değişimlere gitmiştir ve Türkiye'nin dış politikasındaki bu değişimin haklı gerekçeleri mevcuttur. Zira ABD'nin Türkiye'ye hava savunma sistemi vermemesi dolayısıyla Türkiye'nin Rusya'dan S-400'leri alması NATO üyesi olan Türkiye'nin denge siyasetini başarıyla uyguladığının göstergesi mahiyetinde olmuştur. Diğer taraftan Rusya ile yapılan enerji anlaşmaları, doğalgaz konusunda yeni projelerin devreye alınması ve nükleer enerji santralinin inşası da Türkiye'nin dış politikada Rusya'ya verdiği önemin göstergesi mahiyetindedir. Ne var ki Rusya ile yürütülen bu müspet ilişkiler yukarıda da ifade edildiği üzere Suriye ve Karabağ konusunda aynı doğrultuda olmamıştır (İnat, 2023: 46-48). Son olarak Libya konusunda da Türkiye ile Rusya'nın aynı düştüğünü söylemek mümkündür. Nitekim Kaddafi'nin ölümünden sonra kaos ortamının hakim olduğu Libya'da yeni bir otorite inşa sürecinde Türkiye Serrac hükûmetine destek verirken Rusya ise paralı asker şirketi Wagner ile sahaya inerek Hafter'e destek vermiştir. Son tahlilde Türkiye ile Rusya arasında dış politikada yaşanan pek çok kriz her iki devletin küresel dengeleri gözeterek edindikleri pozisyonla şimdilik aşılmaktadır.

Sonuç

Türkiye, bulunduğu coğrafya ve jeopolitik itibariyle bölgede ve kürede etkinliği olan bir devlettir. Bakiyesi durumunda olduğu Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması sonrasında yeni bir sistemle inşa edilmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyetle birlikte sistemsel olarak yeniden dizayn edilen devlet, dış politikada da yeni bir oluşum içerisine girmiştir. Ancak bu oluşum, uluslararası sistemde yaşanan gelişmelerden bağımsız olmamıştır. Uluslararası sistemde yaşanan her kriz ya da kırılma Türk dış politikasının izlediği siyasete doğrudan etki etmiş ve ekseriyetle de denge siyaseti olarak tezahür etmiştir. Bu denge siyaseti genellikle Batı kanadına yaklaşma olarak belirmiştir. Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğine bakıldığında da geleneksel Türk dış politikasının güncel yansımalarının devam ettiği görülmektedir. Nitekim 2014 yılında Ukrayna'da ortaya çıkan olaylar ve Kırım'ın ilhakı konusunda Türk dış politikası tarihsel kodları gereği denge siyasetini sürdürmeye devam etmiş ve Batı'nın yanında durmaktan geri durmamıştır. Diğer yandan 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinde de Batı'nın Rusya'ya uygulamış olduğu ambargolara ve yaptırımlara dahil olmamış ve yine denge politikasına devam etmiştir. Zira bir yandan Mersin'de inşası deva eden Akkuyu Nükleer Enerji Santrali, Rusya ile Avrupa arasında enerji hattı durumunda olması ve Rus turistlerin Türkiye ile olan bağları bir arada düşünüldüğünde Türk dış politikasının bu minvalde yürütüldüğünün en somut göstergesidir.

Her ne kadar Türkiye'nin güney sınırlarında yaşanan terör saldırıları ve var olan güvenlik tehdidini besleyen ve muhafaza altına alan ABD ve Rusya'nın varlığı Türkiye için bertaraf edilmesi gereken konular olarak ön plana çıksa da topyekûn bir karşı koyuşla atlatılacak badireler değildir. Zira Türkiye'nin terör örgütlerine yönelik göstermiş olduğu kararlı mücadele dönem dönem Batı'nın ve Rusya'nın engellemelerine maruz kalsa da bu iki güç arasında yaşanan münakaşalardan faydalanarak bir çıkış yolu bulması izlediği denge siyasetinin başarılı sonuçlar verdiğini ortaya koymaktadır. Keza tek parti döneminde görece bağımsız bir dış politika belirleyerek "yurtta sulh, cihanda sulh" prensibiyle hareket eden Türkiye uluslararası sistemde yaşanan gelişmelere kayıtsız kalamamıştır. II. Dünya Savaşı'na girmeme yönünde mücadele veren Türkiye bu mücadeleden muvaffak çıkmış, ancak II. Dünya Savaşı'nın akabinde ortaya çıkan ve 1991 yılına kadar devam eden Soğuk Savaş döneminde

izlediği denge siyasetini Batı'dan yana kullanmak durumunda kalmıştır. Netice itibariyle bu yaklaşma NATO üyeliği ile somutlaşmıştır. Soğuk Savaş sonrasında, iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle dünya siyasetinde yaşanan gelişmeler görece tek kutuplu dünyada ABD'nin hegemonyasını etkin kılmıştır. Ne var ki 2001 yılında ABD'de gerçekleşen saldırılar, bu yıllarda Rusya'da Putin'in iktidara gelmesi zayıflamaya yüz tutmuş bir ABD ile tekrar eski büyük gücüne erişme arzusu yaşayan Rusya'nın dünyanın çeşitli bölgelerinde verdiği güç mücadelesine bırakmıştır. Pek çok alanda yolları kesişen ABD ve Rusya arasında gelgitler yaşayan Türkiye, ortaya çıkan her anlaşmazlık da dengeli bir siyaset izlemeye çalışmıştır. Şüphesiz izlenen bu denge siyaseti en azından kısa vadede her konuda mutlak başarı sağlanmadığını da gözler önüne sermiştir. Özellikle Suriye konusunda ABD'nin politikalarına uyum sağlayarak adım atan Türkiye büyük bir krizle karşı karşıya kalmış ve aşılması zor gözükken bir problemle mücadele içerisine girmiştir. Diğer taraftan Libya konusunda Rusya karşısında konumlanan Türkiye ise kısa vadede kazanan pozisyonundadır. 2022 yılında patlak veren Rusya'nın Ukrayna işgalinde ise Türkiye tarafsız bir pozisyon edinerek Batı ve Rusya arasında arabulucu bir hüviyet kazanmıştır. Aldığı pozisyon itibariyle "Tahıl Koridoru" ve esirlerin takası noktasında söz sahibi bir ülke konumuna yerleşmiştir.

Nitekim görülen odur ki Türkiye'nin izlemiş olduğu geleneksel dış politika araçları, özellikle de bu araçlardan denge siyaseti varlığını korumaya devam edecektir. Ancak Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve askerî olarak daha güçlü bir pozisyona sahip olması ve uluslararası sistemin başta Birleşmiş Milletler Konseyi olmak üzere uluslararası kurumların yapısında yaşanacak köklü değişimler Türkiye'nin denge siyasetinin ve Batıcı bir perspektiften kurtulmasının önünü açacaktır.

Kaynakça

- Akandere, O. ve Semiz, Y. (2013). *Türkiye Cumhuriyeti tarihi*. Eğitim Yayınevi.
- Arı, T. (2008). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika* (7 b.). MKM Yayıncılık.
- Çetinsaya, G. (2023). Dış politikanın yüzyılı: Süreklilik ve değişim. Mehmet Ö. Alkan (Ed.). *Cumhuriyet: Asırlık bir muhasebe* içinde (181-225). İletişim Yayınları.
- Fazla, H. (2022). *1952'den 2022'ye NATO ve Türkiye*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Güney, N. A. (2023). 1923'ten 2023'e Türk dış politikasının yüzyılı. M. Yeşiltaş (Ed.). *Türk dış politikasının yüzyılı* içinde. SETA.
- Hale, W. (2021). *1774'ten günümüz Türk dış politikası*. (N. Uslu, Çev.) Serbest Akademi.
- Hanioğlu, Ş. (1992). Batılılaşma. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (c. 5, s.148-152).
- Haykır, Y. ve Aslan, M. (2021). Denge esaslı Türk dış politikasına bir bakış (1939-1945). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 1069-1089.
- Heywood, A. (2013). *Küresel siyaset*. (N. Uslu ve H. Özdemir, Çev.). Adres Yayınları.
- İbrahimioğlu, T. R. (2014). Çokkutuplu dünyaya doğru ilerlerken uluslararası ilişkilerde denge politikası analizi. *International Journal of Science Culture and Sport*(1), 138-147. doi:10.14486/IJSCS86
- İnat, K. (2023). 1923'den 2023'e Türk dış politikasının yüzyılı. M. Yeşiltaş (Ed.). *Türk dış politikasının yüzyılı*. SETA.
- Işık, Z. (2011). 19. Yüzyıl Osmanlı dış politikası üzerinde İngiliz tesiri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45-61.
- Kalın, İ. (2023). Türk dış politikasının yüzyılı. M. Yeşiltaş (Ed). *Türk dış politikasının yüzyılı*. SETA.
- Kantar, S. (2020). *Türk dış politikasında süreklilik unsuru: İdeoloji, eylem ve güvenlik 1876-1960*. [Yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Karpat, K. H. (2013). *Kısa Türkiye tarihi 1800-2012* (3 b.). Timaş Yayınları.
- Keyman, E. F. (2022). Güçler dengesi ve kutupluluk. *TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* (Cilt 2).
- Kösebalaban, H. (2014). *Türk dış politikası*. (H. İnaç, Çev.) BingBang Yayınları.
- Mor, H. (2016). *Türk dış politikasının eksenleri, belirleyici faktörler ekseninde*. Çizgi Kitabevi.

- Oğuzlu, T. (2015). Güvenlik kültürü ve Türk dış politikası. *bilig*, 233-250.
- Oran, B. (1996). Türk dış politikası: Temel ilkeleri ve Soğuk Savaş ertesindeki durumu üzerine notlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 353-370. doi:10.1501/SBFder_0000001913
- Özdal, B. ve Karaca, R. K. (2021). *Diplomasi tarihi II* (3 b.). Dora Yayıncılık.
- Özev, M. H. (2009). Dünden bugüne Türk dış politikası. TASAM. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1111/dunden_bugune_turk_dis_politikasi
- Özkan, A. (2022). *Dış politika ve güvenlik ekseninde Erdoğan Türkiye'si ve Putin Rusya'sı*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özkan, A. (2023). Azerbaycan topraklarının Ermenistan işgalinden kurtarılmasında Recep Tayyip Erdoğan'ın etkin dış politikası. C. İ. Yılmaz (Ed.). *Parlamenter diplomasi* içinde. Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Sarınay, Y. (2000). Atatürk'ten günümüze Türk dış politikası hakkında genel bir değerlendirme. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 16(48), 857-886.
- Semiz, Y. (2013). DP döneminde dış politika. O. Akandere ve Y. Semiz (Ed.). *Türkiye Cumhuriyeti tarihi* içinde.
- Taş, K. ve Göksüçukur, B. (2019). Osmanlı dönemi Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük fikir akımları ve din. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 22(56), 463-488. doi:10.15745/da.583546
- Toker, N. ve Tekin, S. (2016). Batıcı siyasi düşüncenin karakteristikleri ve evreleri: 'kamusuz cumhuriyetten 'kamusuz demokrasiye'. U. Kocabay (Ed.). *Modern Türkiye'de siyasi düşünce* içinde (s. 82-107). İletişim Yayınları.
- Yurdusev, N. (2004). *Ottoman diplomacy conventional or unconventional?*. Palgrave Macmillan.
- Yurdusev, N. (2019). Osmanlı diplomasi mirası ve Türk dış politikası. http://video.tuba.gov.tr/?page_id=1465, Çanakkale.

Etik kurul onayı

Bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.